

Dr. Vesna Štemberger,
Dr. Tjaša Filipčič
Pedagoška fakulteta
Ljubljana

Teorija praksi

Delo z nadarjenimi učenci pri predmetu šport

Povzetek: Nadarjenost stroka opredeljuje na različne načine, in sicer naj bi bili nadarjeni ali talentirani otroci in mladostniki tisti, ki pokažejo visoke dosežke ali zmožnosti na intelektualnem, ustvarjalnem, specifično akademskem, vodstvenem ali umetniškem področju, ... so učenci, ki v določenem pogledu prekašajo skupino enako starih vrstnikov ... (Davis in Rimm, 1989; Žagar, 2009). V šoli se športna nadarjenost kaže v gibalni spretnosti, vzdržljivosti, visoki uspešnosti v gibanju, uživanju v dosežkih, smislu za organizacijo. Odkrivanje športno nadarjenih učencev je proces, v katerem sodelujejo učitelji, starši in zunanji strokovnjaki (po potrebi). V prispevku podajamo konkretne učne aktivnosti za športno nadarjene učence pri pouku, kjer izpostavljamo predvsem različne učne oblike dela, metode, cilje, vsebine in vloge, ki omogočajo diferenciacijo in individualizacijo. Prispevek zaokrožujemo s primeri dejavnosti za športno nadarjene učence zunaj pouka. V okviru šole je nadarjene učence smiselno usmerjati v športne interesne dejavnosti, šolska športna tekmovanja in v dodatne športne programe, ki jih šola ponuja. Učence, ki na športnem področju znajo in zmorejo več, usmerjamo tudi v obšolske športne dejavnosti, ki jih organizirajo športna društva. **Ključne besede:** nadarjeni, spodbujanje nadarjenih učencev športnikov, učne oblike dela, obšolske dejavnosti. **Work with gifted children in sports education. Abstract:** In the expert literature, giftedness is defined by several different traits: according to Davis in Rimm, 1989 and Žagar, 2009, the term »gifted children« denotes children who achieve highly in the intellectual, creative or specifically academic area as well as in leadership or art, ... are students who in certain respect outdo a group of their peers of the same age ... In school, giftedness manifests itself as motor dexterity, stamina, high motor efficiency, enjoyment of the achievements and sense of organisation. Discovery of athletically talented children is a process which requires the participation of teachers, parents and outside experts. In this article, we present concrete teaching activities for athletically gifted children during their instruction. In particular, we emphasise different types of work, methods, goals, contents and functions which lead to differentiation and individualisation. In conclusion, we present some examples of extracurricular activities suitable for athletically gifted students. On the institutional level, it is expedient to encourage the talented students to participate in activities of interest, sports competitions at the school level as well as additional sports programs offered by the school. Students who excel in sports are also encouraged to take part in extracurricular sports activities organised by sports clubs. **Keywords:** talented, stimulation of athletically gifted students, types of teaching, extracurricular activities.

Uvod

Pojem nadarjenosti se različno opredeljuje. Ena pogosteje uporabljenih definicij govori o tem, da so »nadarjeni ali talentirani otroci in mladostniki tisti, ki na predšolski stopnji, v osnovni ali srednji šoli pokažejo visoke dosežke ali potenciale na intelektualnem, ustvarjalnem, specifično akademskem, vodstvenem ali umetniškem področju, in

kateri poleg rednega šolskega programa potrebujejo posebej prilagojene programe in aktivnosti« (Davis in Rimm, 1989, str. 18). Nadarjeni otroci so tisti, ki v določenem pogledu prekašajo skupino enako starih vrstnikov, pri čemer se postavlja vprašanja: »na kakšen način nadarjeni otroci prekašajo svoje vrstnike, v čem so boljši, ali imajo višjo splošno inteligenco, vpogled, so bolj ustvarjalni, imajo posebne talente, odlične ocene v šoli itd.« Žagar (2005, str. 9).

Prve znake gibalne nadarjenosti kažejo otroci že zelo zgodaj, saj imajo po navadi večjo širino in bogastvo čutnega odzivanja, dobro zaznavajo oddaljene vidne in slušne dražljaje, se hitreje motorično učijo, imajo dober motorični transfer. V šoli se gibalna nadarjenost kaže v motorični spretnosti, vzdržljivosti, visoki uspešnosti v gibanju, uživanju v dosežkih in smislu za organizacijo.

Za nadarjene osnovnošolce športnike so zagotovljene posebne prilagoditve v šolski zakonodaji (Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o osnovni šoli, 2007).

Skladno z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o osnovni šoli (2007) predlog za dodelitev statusa učenca športnika podajo starši in učenec. Šola s svojimi pravili o prilagajanju šolskih obveznosti podrobneje uredi postopek za pridobitev statusa učenca športnika in prilagajanje šolskih obveznosti (obiskovanje pouka, načini in roki za ocenjevanje znanja). Status učencu lahko tudi preneha na njegovo zahtevo in na zahtevo staršev ali če učenec ne izpolnjuje obveznosti iz pisnega dogovora oz. če krši svoje dolžnosti, določene z zakonom (začasen ali trajen odvzem). O dodelitvi ali odvzemu statusa odloči ravnatelj, ki si pridobi mnenje razrednika (za prvo izobraževalno obdobje), v drugem in tretjem pa mnenje oddelčnega učiteljskega zbora. Šole morajo skladno z zakonodajo podrobneje določiti pomoči in obveznosti učencev.

Prepoznavanje/odkrivanje športno nadarjenega učenca

Odkrivanje nadarjenih učencev poteka v sodelovanju učiteljev, šolske svetovalne službe, staršev in zunanjih strokovnjakov (po potrebi).

Odkrivanje naj bi potekalo v treh stopnjah: evidentiranje, identifikacija, seznanitev in mnenje staršev.

V nadaljevanju opredeljujemo posamezno stopnjo odkrivanja nadarjenih športnikov:

1. *Evidentiranje* poteka na podlagi različnih kriterijev brez testiranja ali uporabe posebnih ocenjevalnih pripomočkov. Predlagani kriteriji so:
 - a) Učenec dosledno izkazuje odličen učni uspeh pri predmetu šport, pri čemer v 1. in 2. razredu upoštevamo opisno oceno, pozneje pa številčno oceno.

- b) Učiteljevo strokovno mnenje, ki si ga je o učencu oblikoval med vzgojno-izobraževalnim procesom. Pri opazovanju posveča pozornost tako kakovosti gibanja kot storilnostni sposobnosti.
- c) Športna tekmovanja, na katerih učenec dosega tekmovalne uspehe (na regijskih in državnih tekmovanjih).
- d) Hobiji – trajnejše dejavnosti na področju športa, za katere ima učenec močan interes.
- e) Mnenje šolske svetovalne službe – šolska svetovalna služba oblikuje svoje mnenje na podlagi obstoječe evidence o učencu, z vzgojiteljicami iz vrtca, razrednimi in drugimi učitelji, mentorji interesnih in drugih dejavnosti.

2. *Identifikacija* nadarjenih učencev na športnem področju vključuje poglobljeno in podrobnejšo obravnavo evidentiranih učencev in vključuje oceno o gibalnih sposobnostih učencev (s pomočjo športnovzgojnega kartona (v nadaljevanju ŠVK). Športnovzgojni karton je nacionalni sistem za redno spremljavo telesnega in gibalnega razvoja otrok in mladine, v katerega so vključene vse slovenske osnovne in srednje šole. S pomočjo podatkov ŠVK lahko otroci in njihovi starši spremljajo telesni in gibalni razvoj, učitelji predmeta šport pa pridobivajo pomembne informacije, na podlagi katerih lahko otrokom ali mladostnikom strokovno svetujejo.
3. *Seznanitev in mnenje staršev* je zadnja stopnja odkrivanja nadarjenih učencev, ko svetovalna služba skupaj z razrednikom seznanja starše, da je bil njihov otrok spoznan za nadarjenega, in pridobi tudi njihovo mnenje o otroku.

Učne aktivnosti za športno nadarjene med poukom

Delo z nadarjenimi učenci se začne že pri načrtovanju športnovzgojnega procesa. V tej fazi je treba upoštevati:

- posebnosti učencev (lukvarjanje s športom zunaj šole, interes za šport),
- raven gibalnega znanja,
- razvitost gibalnih sposobnosti.

Že pri načrtovanju mora učitelj vsaj v grobem upoštevati tri večje skupine učencev, pri čemer

mora posebno pozornost nameniti načrtovanju ciljev in vsebin za učence, ki znajo in zmorejo manj, ter načrtovanju ciljev in vsebin za učence, ki znajo in zmorejo več, kot je na splošno značilno za njihovo razvojno stopnjo. To pomeni, da učitelj že pri načrtovanju razmišlja o diferenciaciji in individualizaciji dela pri športni vzgoji. Diferenciacija dela poteka v smislu notranje diferenciacije. Diferenciacija in individualizacija sta pri predmetu šport z do 28 učenci v vadbeni skupini v prvih petih razredih mnogokrat težko izvedljivi, vendar bi morali biti pogostejši prav zaradi velikega števila učencev.

Pri izvedbi pouka skušamo diferenciacijo in individualizacijo dosegati z uporabo različnih učnih oblik, ki omogočajo drugačno delo nadarjenim učencem.

- a) *Vadba po postajah* je verjetno ena najpogosteje uporabljenih učnih oblik, ki se izvaja tako, da so učenci razdeljeni v manjše skupine, ki se pomikajo od ene vadbene naloge (postaje) do druge vadbene naloge (postaje). Ker delo na posamezni vadbeni postaji traja nekje med dvema in petimi minutami, so lahko naloge bolj kompleksne. Skupine učencev, ki jih oblikujemo, so lahko heterogene ali homogene. Če želimo nadarjenim učencem ponuditi zahtevnejše naloge, potem je smiselno oblikovanje homogenih skupin. Vadba po postajah lahko poteka tako, da na vsaki postaji sestavimo dvojne naloge: za učence, ki zmorejo in znajo več, ter za druge učence. Naloge za nadarjene učence so zahtevnejše tako v smislu obremenitve (npr. več ponovitev, večja hitrost izvedbe, krajši/daljši čas izvedbe ... – odvisno od izbranih nalog) kot tudi v smislu večje zahtevnosti same naloge (npr. vodenje dveh žog hkrati, vodenje žoge po klopi, hoja po gredi, stoja preval ...). Pri takšnem načinu dela je smiselna uporaba vsebinskih kartonov, kjer imajo učenci napisane/narisane naloge, ki jih morajo opraviti. Naloge morajo biti znane ali pa tako »enostavne«, da jih učenci lahko izvedejo samo s pomočjo vsebinskih kartonov. Demonstracija dvojnih nalog (za nadarjene učence in za druge) bi namreč vzela preveč časa.
- b) Druga primerna učna oblika je *vadba po postajah z dodatnimi nalogami*. Poteka po enakem principu kot vadba po postajah, le da na osnovni (glavni) vadbeni postaji vadeči izvajajo glavno vsebino, na drugih (dodatnih) pa dodatne

naloge. Učitelj je na glavnem vadbenem mestu, druge postaje pa nadzira. Zato mora biti glavna vadbena postaja vedno postavljena tako, da ima učitelj nadzor nad vsemi učenci. Naloge, ki jih učenci na ta način izvajajo, ne smejo biti takšne, da bi zahtevale varovanje. Izjema so ure predmeta šport, ki potekajo ob navzočnosti dveh učiteljev. Na dodatnih postajah učenci izvajajo nalogo v oteženih okoliščinah izvedbe (glej gor). Hkrati lahko učitelj pripravi tudi vadbo z dopolnilnimi nalogami (namenjene so predvsem učencem, ki znajo in zmorejo manj, ali pa učencem, ki določene vsebine še niso usvojili). Vadba poteka na enak način kot vadba z dodatnimi nalogami, najpogosteje pa sta obe obliki uporabljeni hkrati v eni uri.

- c) Tretja primerna učna oblika (vendar le za starejše učence) je *obhodna vadba*. Učenci so razdeljeni v manjše skupine, ki krožijo od postaje do postaje. Naloge na postajah so namenjene predvsem razvoju gibalnih sposobnosti. Ker je čas dela na posamezni postaji zelo kratek, morajo biti naloge preproste in znane. Zelo priporočljiva je uporaba vsebinskih kartonov. To je namreč učna oblika, ki omogoča izrazito individualizacijo. Obremenitev na posamezni postaji lahko povečamo na različne načine: povečamo čas trajanja dela na posamezni postaji, povečamo število postaj, povečamo število ponovitev, število odmorov, zmanjšamo lahko čas odmora. Poznamo več načinov obhodne vadbe, in sicer:

- Učenci vadijo eno minuto, obremenitev si določajo sami (število ponovitev, teža bremena ...). Odmor ni nujen.
- Minutni cikel vadbe. Znotraj ene minute razporedimo čas vadbe in čas odmora. Čas vadbe postopoma povečujemo, čas odmora krajšamo.
- Princip »kdo bo prej«. Na vseh postajah je za vse učence obvezno enako število ponovitev. Ko vadeči opravi predpisano število ponovitev, gre na naslednjo postajo.

Potrebe učencev lahko upoštevamo tudi tako, da učencem postavimo različne cilje (namesto prevala naprej, naredijo preval letno), izbiramo različne vsebine (namesto skoka v višino prekoračno, učence učimo tehniko flop), določimo različne obremenitve (namesto 600 m tečejo 1000 m; skrajšamo čas teka na isti razdalji) ... (Jurak, Kovač, 2012).

Znotraj rednega pouka lahko učencem ponudimo različne vloge. Učenec v celoti pripravi sklop gimnastičnih vaj in vodi ogrevanje. Pripravi lahko tudi splošno ogrevanje in igro, ki jo uporabimo v zadnjem delu ure.

V sklopu medpredmetnih povezav lahko učenec pripravi seminarsko nalogo na izbrano temo, izdelala plakat.

Poleg uporabe učnih oblik, ki omogočajo učitelju diferenciacijo z organizacijskega vidika, pa je seveda nujno treba prilagajati tudi vsebine, ki ne morejo in ne smejo biti enake za vse učence. V nadaljevanju je zapisanih nekaj konkretnih primerov prilagoditve nalog za nadarjene učence, učitelj pa mora prilagoditve iskati tudi skladno s pogoji, ki so na voljo za izvajanje pedagoškega procesa:

a) Vsebinski sklop (1. VIO): Naravne oblike gibanja in igre

Učni načrt: različne oblike hoje, teki, elementarni meti, skoki, plezanja, lazenja, valjanja, visenja, nošenja, potiskanja, kotaljenja, padanja, vlečenja ipd.

Prilagoditve: plezanja na različne načine, kot npr. plezanje čelno, soročno in sonožno, izmenično; hrbtno, prijem ob bokih. Plazenje prosto, soročno, raznonožno; v leži hrbtno, samo z nogami in trupom; preko ovir. Vožnja samokolnice na različne načine – opora ležno spredaj ali zadaj, podaljšana samokolnica, obrnjena samokolnica. (Pistotnik, Pinter & Pori, 2003)

b) Vsebinski sklop: Atletska abeceda (1. VIO)

Učni načrt: hoja in tek v naravi, osnovni skok v višino

Prilagoditve: fartlek na zahtevnejšem terenu; skok v višino prekoračno; višja preskočena višina.

c) Vsebinski sklop: Gimnastična abeceda (1. VIO)

Učni načrt: preval naprej, preskakovanje kolebnice, gimnastične vaje

Prilagoditve: preval naprej v oteženih okoliščinah (npr. z nižje na višjo površino, dva vezana prevala); preskakovanje kolebnice v parih.

Učenci samostojno pripravijo del specialnega ogrevanja – del sklopa gimnastičnih vaj.

d) Vsebinski sklop: Igre z žogo (1. VIO)

Učni načrt: vodenje žoge z roko, nogo in palico na mestu, v gibanju naravnost in s spremembami smeri.

Prilagoditve: vodenje žoge po različnih površinah (blazine, klop, gred), čez ovire, pod

ovirami. Vodenje žoge s slabšo roko, z roko in nogo hkrati, vodenje dveh žog hkrati.

Na splošno naj učitelj pri svojem delu upošteva tudi Bloomovo taksonomijo in nadarjenim učencem ponuja naloge na višjih stopnjah (kar je mogoče uporabiti tako pri gibalnih kot tudi teoretičnih znanjih).

Nadarjene učence (kot tudi učence, ki zmorejo manj) je treba upoštevati tudi pri načrtovanju in izvajanju športnih dni, saj ti prepogosto (vedno?) potekajo na način, da so prilagojeni povprečju razreda. Npr. planinski športni dan poteka vedno po isti poti za posamezen razred. Za učence, ki zmorejo več, lahko izberemo drugo, zahtevnejšo pot (do istega cilja).

Obogatitvene dejavnosti za športno nadarjene zunaj pouka

Kot ena mogočih alternativ so ponujene *domače naloge*, pri čemer je treba paziti, da te dodatno ne obremenjujejo družine in da ne pomenijo varnostnega tveganja za učenca. Učencu tako kot domačo nalogo ne bomo naložili učenja gimnastičnih prvin, lahko pa npr. vadi (se uči) različne zahtevnejše načine preskakovanja kolebnice, obišče trim stezo, izvaja fartlek (igra hitrosti) ... Učenci lahko tudi samostojno pripravijo različne možnosti izvedbe minute za zdravje. Če šola (ali učitelj v okviru oddelka, ki ga poučuje) ponuja aktivni odmor, lahko nadarjene učence vključimo v pripravo tega.

V okviru šole nadarjene učence usmerjamo v *športne interesne dejavnosti, šolska športna tekmovanja in/ali dodatne športne programe*, ki jih šola ponuja. Tovrstno usmerjanje omogoča delo v manjših skupinah, s tem pa večjo možnost individualizacije. Poleg tega omogoča usmerjanje v izbrano (želeno) športno dejavnost, česar znotraj rednega pouka ne moremo doseči (niti ni strokovno utemeljeno, saj namen športne vzgoje ni ozka specializacija v izbrano športno panogo, ampak razvoj in pridobivanje široke osnove znanj ter razvoj sposobnosti). Prednost usmerjanja predvsem mlajših otrok v šolske športne interesne dejavnosti je ta, da te dejavnosti najpogosteje vodijo učitelji, ki otroke poznajo, poleg tega pa, čeprav gre za nadarjene otroke, ni nevarnosti, da

bi otroke prehitro preveč obremenili (pretrenirali). Učence, ki na športnem področju znajo in zmorejo več, usmerjamo tudi v obšolske športne dejavnosti, ki jih organizirajo različna športna društva. Tovrstna usmeritev je v Sloveniji zelo pogosta.

Za konec

Delo z nadarjenimi učenci pri pouku športa zahteva ne le dobro (drugačno) organizacijo pedagoškega procesa, ampak tudi spremenjen način načrtovanja (načrtovanje pedagoškega procesa, ki je res prilagojeno specifikam razreda, ki ga poučujemo), dobro poznavanje področja, ki ga poučujemo (metodičnih postopkov, nalog na višji ravni zahtevnosti), ob večjem številu (mlajših) otrok v razredu (tudi do 28) pa pogosto tudi dodatno strokovno pomoč (drug pedagoški delavec v prvem razredu, športni pedagog). S pravočasnim evidentiranjem in identifikacijo športno nadarjenih učencev v šolskem sistemu, lahko tako postavimo pomembne

osnove za diferencirano in individualizirano delo s takimi učenci. Z ustreznimi učnimi oblikami dela, metodami, cilji ter vsebinami, med poukom in zunaj njega lahko zmožnosti učenca dvignemo na višjo raven. ■

Literatura

1. Davis, G.A., Rimm, S. B. (1989). *Education of the gifted and talented*. Prentice Hall.
2. Jurak, G., Kovač, M. (2012). *Izpeljava športne vzgoje. Didaktični pojavi, športni programi in učno okolje*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport.
3. Kovač, M., Markun Puhan, N., Lorenci, B., Novak, L., Planinšec, J., Hrastar, I., Pleteršek, K., Muha, V. (2011). *Učni načrt. Športna vzgoja*. Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod RS za šport.
4. Pistotnik, B., Pinter, S., Pori, M. (2003). *Gibalna abeceda: Naravne oblike gibanja v športni praksi*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
5. *Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o osnovni šoli (ZOSn-F)* (2007). Pridobljeno 2. 6. 2014 iz <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=20071028&stevilka=5073>
6. Žagar, D. (2005). *Značilnosti nadarjenih otrok, njihovo odkrivanje in izobraževanje*. V G. Jurak s sod. (Ur). *Športno nadarjeni otroci in mladina v slovenskem šolskem sistemu* (str. 9-23). Koper: Annales, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper.

PRIDI NA OBISK

Kako nastane hiša? Najprej so naše želje in arhitektove zamisli. Nato arhitekt nariše načrte – navodila, po katerih gradbinci sezidajo hišo. Opremo naročimo pri mizarju in kupimo v trgovini. To so bila izhodišča za delavnico, na kateri smo dva različna tlorisa, ki sta bila na tla narisana s selotejpom, opremili s pohištveno opremo iz kartona.

Nato smo se drug k drugemu povabili na obisk.

Delavnica je bila izvedena 16. 4. 2010 v Hiši arhitekture v Ljubljani pod vodstvom arhitektk Maje Ivanič in Tanje Barle.

